

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

ŠKOLNÍ DRUŽINY A ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY

Vedoucí práce: doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Alena Šťastná

Studijní obor: Pedagogika volného času (PVCK)

Ročník: 3.

2019

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

.....

PODĚKOVÁNÍ:

„Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Michalu Kaplánkovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce, které bylo velkým přínosem pro mou práci. Dále děkuji svému synovi Ing. Bc. Filipovi Šťastnému za technickou pomoc při úpravě textu.

V neposlední řadě patří poděkování celé mé rodině, která mne podporovala po dobu mého studia.“

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 Školní družina.....	7
1.1 Cíle školní družiny	10
1.2 Funkce školní družiny	12
2 Legislativní opora vzniku a funkce školní družiny	16
2.1 Školský zákon	16
2.2 Vyhláška o zájmovém vzdělávání.....	17
3 Školní vzdělávací program.....	20
3.1 Vazba školního vzdělávacího programu ŠD na ŠVP školy	21
4 Specifika školních vzdělávacích programů ŠD napříč spektrem vybraných škol... 24	
4.1 Pražská lokální škola.....	25
4.2 Pražská sídlištní škola	27
4.3 Malá obecní škola	29
4.4 Velká spádová obecní škola	30
4.5 Církevní škola	31
4.6 Velká městská škola.....	32
5 Analýza zjištěných poznatků.....	35
ZÁVĚR	39
Seznam použitých zdrojů.....	41
Seznam použitých zkratk	43
Příloha I.....	44

ÚVOD

Neoddělitelnou součástí života a výchovy člověka je volný čas. Ve 20. století prošel prudkým vývojem a podstatně vzrostl jeho vliv a význam nejen pro jednotlivce, ale pro celou společnost. Možnosti, které volný čas poskytuje, nebyly nikdy v takové míře k dispozici. Současně jsou však také výzvou, s níž se každý musí učit vyrovnávat jak smysluplně volný čas využívat. Volný čas dětí, mládeže i dospělých se stává významnou oblastí života a výchovy.

Rozvoj volného času vytvořil prostor pro vznik systému jeho výchovného působení a zhodnocování. Výchozím i cílovým článkem systému výchovy ve volném čase jsou účastníci a jejich individuální potřeby, předpoklady, motivace a zájmy. Podmínky pro rozvoj aktivit a zařízení pro volný čas vytváří společnost jako celek i její jednotlivé struktury (státní správa, samospráva, asociační sektor, sponzoři...). Cílem státní politiky v této oblasti je prostřednictvím podpory vzdělávání a výchovných aktivit působit na celkové formování mladého člověka, na podporu a rozvoj jeho vlastní osobnosti, talentu a zájmu v kontextu s potřebami společnosti. Vytvářet dobré společenské, legislativní a finanční podmínky pro účelné trávení volného času dětí a mladých lidí, které povede k jejich zdravému životnímu stylu. Podporovat rozvoj školských zařízení pro zájmové vzdělávání a jejich prostřednictvím poskytovat širokou nabídku volnočasových aktivit. Dbát přitom na propojování formální, neformální a informální výchovy.

Mezi školská zařízení pro zájmové vzdělávání patří i školní družiny (ŠD) – základní forma výchovy mimo vyučování. Ustanovení, týkající se školních družin, podrobně obsahuje vyhláška č. 74 /2005 Sb. Školní družiny zpravidla fungují na základních školách a jsou určeny žákům 1. stupně. Projde jimi naprostá většina těchto žáků a právě zde je největší možnost pedagogického ovlivňování trávení volného času. Jakým způsobem ovlivňování bude probíhat, záleží na obsahu a výsledcích její činnosti a na prezentaci. Činnost školní družiny by měla být atraktivní jak pro děti samotné, tak pro jejich rodiče, aby obstála v konkurenci uměleckých škol, sportovních oddílů, jazykových kroužků a jiných volnočasových objektů.

Aby tyto činnosti nebyly nahodilé, je potřeba se řídit určitými pravidly a důraz by měl být kladen především na kvalitní a promyšlené plánování.

Podle zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon) je povinností všech školských subjektů mít školní vzdělávací programy (ŠVP). Pro zájmové vzdělávání není vypracován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) Rámcový vzdělávací program, ale školní družiny si jej vytvářejí samy podle specifických, konkrétních místních podmínek. Je to závazný pedagogický dokument, který má jasně dané minimální náležitosti (viz § 5 Školského zákona).

V této práci se zaměřím právě na školní vzdělávací programy školních družin, do jaké míry odpovídají předepsaným zákonným normám, jaká je jejich kvalita a návaznost na školní vzdělávací program příslušné základní školy.

První část je věnována obecně školní družině, její funkci a cílům, legislativní opoře a dále pak příslušné dokumentaci a tvorbě školních vzdělávacích programů.

V další části práce se zaměřím na porovnání činností šesti školních družin z šesti různých základních škol. Každá je specifická svým umístěním i zaměřením. Tomu by též měly odpovídat školní vzdělávací programy. Mým cílem tedy bude podívat se zblízka na jednotlivé školní vzdělávací programy a na to, do jaké míry splňují legislativní požadavky. Dále bych chtěla pomocí dotazníku zjistit, v čem se pedagogická činnost v těchto zařízeních liší a v čem shoduje, jak probíhá, zda je vůbec možné se držet plánovaných činností, případně co by bylo možné změnit, aby kvalita zájmového vzdělávání byla co nejvyšší.

Porovnání se týká těchto školních družin: dvě školní družiny v Praze (jedna sídlištní a jedna menší lokální), školní družina malé obecní školy, školní družina velké, spádové obecní školy, školní družina v Plzni a školní družina církevní školy v Pardubicích.

1 ŠKOLNÍ DRUŽINA

Školní družina je zařízení, které má v České republice mnohaletou tradici a plní velice významnou úlohu na prvním stupni základních škol. Školní družiny jsou součástí školského výchovně vzdělávacího systému a patří do zájmového vzdělávání.

Zájmové vzdělávání je součástí pedagogiky volného času a řadí se do oblasti neformálního vzdělávání či neformální výchovy. Školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb.) v § 111 definuje zájmové vzdělávání tak, že poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. Uskutečňuje se ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání. Konkrétní typy těchto zařízení a náplň jejich činností vyjmenovává vyhláška č.74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání (dále jen vyhláška o zájmovém vzdělávání). Jsou zde vymezeny i formy zájmového vzdělávání:¹

- a) Pravidelná zájmová, výchovná, rekreační nebo vzdělávací činnost, včetně možnosti přípravy na vyučování
- b) Příležitostná zájmová, výchovná, rekreační nebo vzdělávací činnost, včetně možnosti přípravy na vyučování
- c) Táborová činnost a další obdobné činnosti
- d) Osvětová činnost, včetně shromažďování a poskytování informací (...), činnosti vedoucí k prevenci rizikového chování
- e) Individuální práce, zejména vytváření podmínek pro rozvoj nadání dětí
- f) Využití otevřené nabídky spontánních činností
- g) Vzdělávací programy navazující na školní vzdělávací programy škol

Zájmové vzdělávání se odlišuje od toho školního v několika směrech - v dobrovolné účasti, ve věkově rozmanitějším složení skupiny, většinou menším počtu účastníků, v rozdílných cílech, ve specifických materiálních a časových možnostech a odlišné kvalifikaci i přístupu vedoucích. Organizovanou zájmovou činností dětí poskytují školská zařízení pro zájmové vzdělávání a jedním z nich jsou i školní družiny.

Žákům prvního stupně základních škol zabezpečují náplň volného času, a to zejména v době před a mezi školním vyučováním a po jeho odpoledním ukončení

¹ § 2 vyhlášky o zájmovém vzdělávání

před odchodem domů. Školní družiny jsou považovány za zařízení, ve kterém se děti seznamují s širokou škálou zájmových aktivit. Nabídka různých činností u dětí prohlubuje jejich školní znalosti, zájmové činnosti rozvíjejí jejich osobnost a zdokonalují jejich komplexní dovednosti a prohlubují klíčové kompetence.

Školní družina, jakožto školské zařízení pro zájmové vzdělávání, je mezi ostatními zařízeními a institucemi určenými pro volnočasové aktivity dětí nejčetnější. Zaměstnává největší množství vychovatelů a jejich programy prošlo nejvíce dětí.

Pojem školní družina byl použit poprvé v roce 1965, místo názvu družina mládeže. Jednalo se o nejvýznamnější součást mimotřídní výchovy, která navazovala na vyučování. Jejím úkolem bylo společně s obecnými cíli tehdejší socialistické pedagogiky přispívat k vytvoření třídního a školního kolektivu, rozvíjet společenskou aktivitu žáků, rozvíjet zájmy žáků, prohlubovat jejich vzdělání, rozvíjet technickou tvořivost, kulturu, sport a další oblasti, vést žáky ke kulturnímu prožití odpočinku a v neposlední řadě je ochránit před působením negativních vlivů prostředí.² Tabulka uvádí vývoj počtu družin a počtu zapsaných žáků v desetiletém horizontu.³ Je patrný stále vzestupný trend jak v počtu školních družin, tak v počtu zapsaných žáků.

Tabulka č. 1: Porovnání počtu ŠD a žáků v letech 1965 - 1985

	1965/66	1970/71	1975/76	1980/81	1984/85
Počet školních družin	2630	2841	3165	3323	3468
Počet zapsaných žáků	165157	181605	212844	277635	300842
Podíl na počtu žáků 1. stupně ZŠ	21,50%	26,50%	30,80%	42,00%	41,40%

Zdroj: databáze MŠMT

Dle výroční zprávy MŠMT ve školním roce 2017/18 poskytovalo služby 4070 školních družin, které navštěvovalo 337 192 žáků 1. stupně základních škol a o tyto žáky pečovalo celkem 15 837 vychovatelů (fyzických osob) a 3507 ostatních

² VORLÍČEK, Chrudoš. *Úvod do teorie výchovy*. Praha: SPN, 1984. Str. 108

³ *Školní družiny a kluby v letech 1960 – 1984 v ČSR*, Expres informace, Ústav školských informací při Ministerstvu školství ČSR, 1985

pedagogických pracovníků (fyzických osob). Pro srovnání uvádím tabulku s vývojem počtu školních družin s počtem zapsaných žáků za posledních 5 let.⁴

Tabulka č. 2: Porovnání počtu ŠD a žáků v letech 2013 - 2018

	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Počet školních družin	3981	4004	4020	4045	4070
Počet zapsaných žáků	284177	301990	317740	330094	337192
Podíl na počtu žáků 1. Stupně ZŠ	56,20%	57,00%	57,60%	58,00%	58,60%

Zdroj: databáze MŠMT

Výchovu ve školní družině je potřeba chápat jako zcela plnohodnotnou součást společenské reprodukce. Výchova je společenský proces, proto nelze školní družinu považovat za pouhou sociální službu určenou k hlídání dětí. Její úloha je samozřejmě mnohem větší.

Školní družina není další formou pokračování školního vyučování. Pedagogická práce v ní má své odlišnosti a specifika, čímž je odlišná od běžné vzdělávací činnosti. Část rodičů ji považuje jen za sociální službu, pro děti však má jiný význam. Zabezpečuje pro ně nejen odpočinek a rekreaci, ale také zájmové činnosti. V kontextu dalších činností nabízí aktivity výchovy mimo standardní vyučování. Ačkoliv je provoz školní družiny zpravidla vymezen dobou bezprostředně po vyučování a odchodem dětí domů, může být v některých případech přístupná také o prázdninách.⁵

Práce a funkce školní družiny je zcela samostatnou a specifickou oblastí výchovně vzdělávacích činností a řídí se specifickými požadavky a určenými pravidly pedagogiky volného času. Na tomto základu jsou pro funkční činnost školní družiny a pro řádné zvládnutí jejich úkolů stanoveny podmínky:⁶

- 1) personální – vychovatelka školní družiny jako osobnost odborně vzdělaná s chutí do práce s dětmi a s velkou dávkou empatie

⁴ ŠIMÁKOVÁ A., Re: odpověď na dotaz [elektronická pošta]. Message to: Alena Šťastná. 6.2.2019. Osobní komunikace, publikováno se svolením autora

⁵ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. str.12

⁶ Srov. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogika volného času*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010, str. 47

- 2) materiální – prostory kluboven a heren, které jsou účelově vybavené a možnost využívání sportovišť a dětských hřišť
- 3) kontrolní a řídicí – právní vymezení činnosti školní družiny, právní opora činnosti s dětmi

1.1 Cíle školní družiny

Výchova a vzdělávání jsou ve všech dobách a společnostech základem pro úspěšnou socializaci jedince. Aby se zejména mladý člověk dokázal aktivně zapojit a rozvíjet ve společnosti a jejích skupinách, osvojil si jejich normy a hodnoty, sociální role a další k životu nezbytné dovednosti a znalosti. Tradiční ideál všestranně rozvinutého jedince můžeme považovat jako jeden z obecných cílů výchovy.

Zároveň je důležité přizpůsobit cíle aktuálnímu stavu společnosti, ve které se výchovný proces odehrává. Jisté zaměření a směr výchovy musíme přizpůsobit potřebám a místu, kde dítě žije. Stanovení cíle je základem práce pedagoga a cílevědomost je primárním znakem výchovy. V současnosti je typická velká rychlost změn v mnoha oblastech. Tomu se přizpůsobuje nejen výchova, ale také možnosti, které se stále rozšiřují a otvírají. Širší nabídka možností však zároveň znamená vyšší nároky a méně jistot, tedy také větší úzkost a stres. Tyto svobodné možnosti zároveň obsahují i riziko špatné volby, která může, nejen mladému člověku, zásadně uškodit. Proto se konkretizují cíle výchovy o větší důraz na vytváření zdravé osobnosti člověka již od dětství. Takové osobnosti, která najde v některé zdravé sociální skupině své místo a bude znát svou cenu. Dalšími dílčími cíli je pak naučit děti rekreovat se, odpočívat, rozvíjet vlastní zájmy a specifické schopnosti, uspokojovat a kultivovat své potřeby, naučit se uspořádat si svůj denní režim, schopnost pracovat se svým časem a vést zdravý život.⁷

Výchova všestranně harmonicky rozvinutého člověka je jedním z obecných cílů školní družiny. Ta probíhá pomocí složek výchovy, které označujeme jako složky:

⁷ Tamtéž

- Rozumové
- Mravní
- Tělesné
- Estetické
- Pracovní

Tento zažitý standard je proto potřeba přizpůsobit aktuálním výchovným problémům. Je známo, že jedním z důvodů, proč rodiče přihlašují děti do školní družiny, je snaha čelit určitým sociálně patologickým jevům⁸, které ohrožují děti. Snaha je na to připravit, vybavit je dovednostmi, znalostmi a postoji, které jim pomohou odolávat nástrahám současné doby. Takové výchovné působení musí reagovat na společenská nebezpečí, jakými jsou drogová závislost, agresivita, extremismus, kyberšikana apod. Stanovování dílčích výchovných cílů zavedených složek výchovy je proto nedostatečné. Je nutné pojímat výchovu ve školní družině také jako určitou formu prevence těchto sociálně patologických jevů. Preventivní výchovné programy jsou zaměřené nejčastěji na tyto základní oblasti:

- 1) Výchova ke zdravému životnímu stylu** – k odpovědnosti za sebe sama, za své zdraví. Tedy správné stravovací návyky, pitný režim, denní režim, osobní hygiena, tělesná zdatnost, citová stránka osobnosti a jiné.
- 2) Posílení komunikačních dovedností** – základ sociálních dovedností. Tedy slovní i mimoslovní projev, slovní zásoba, schopnost naslouchat, komunikace ve skupině a v různých sociálních prostředích a jiné.
- 3) Zvýšení sociálních kompetencí** – rozvíjení sociální orientace. Tedy potřebné a žádoucí vědomosti, dovednosti a postoje v sociálních vztazích, odpovědnost za své chování, schopnost řešit konkrétní životní situace, seberegulace, schopnost objektivního hodnocení svého jednání, přijímání důsledků vlastního chování apod.
- 4) Odstraňování nedostatků v psychické regulaci chování** – ovládnutí citových reakcí, vypořádání se se stresem, vyrovnání se s neúspěchy, překonávání náročných životních situací a další.

⁸ Souhrnné označení pro abnormální společensky nežádoucí jevy, které jsou vnímány negativně, jsou společensky nebezpečné, nemorální a často také protiprávní. PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996

- 5) **Schopnost najít své místo ve společnosti** – sebepoznání, uplatnění ve skupině, sebevědomí, pozitivní myšlení, hledání a vytváření vlastního sociálního prostředí apod.
- 6) **Formování životních postojů** – základy právního vědomí, úcta k hodnotám, porozumění, tolerance, schopnost a ochota pomoci ostatním a jiné.⁹

Jedním ze základů je stále kontrolované dodržování cíle výchovy – příprava jedince pro život v moderní společnosti, a to zejména prostřednictvím aktivit výchovy mimo standardní dobu vyučování, snaha cíleně jedince vybavit žádoucími vědomostmi, dovednostmi, postoji a klíčovými kompetencemi. To je však činnost dlouhodobá a obtížná, a proto jsou její výsledky obtížně kontrolovatelné a následně také často nedocenené.

Podmínkou k plnění cílů je vytvoření takového prostředí, které dětem umožní společnou činnost v nestresujících situacích a v takovém funkčním prostoru, který dává možnost kreativity a seberealizace dětí. Interakce všech zúčastněných činitelů je velmi důležitým prvkem. Patří mezi ně sociální klima školy jako celku, empatie vychovatelek, podnětné aktivity s dostatkem pohybu a otevřené a pozitivní vztahy mezi dětmi, vychovatelkami a rodiči. Pouze za předpokladu splnění těchto podmínek plní školní družina svou sociální, regenerační, relaxační, kompenzační a výchovnou funkci.

1.2 Funkce školní družiny

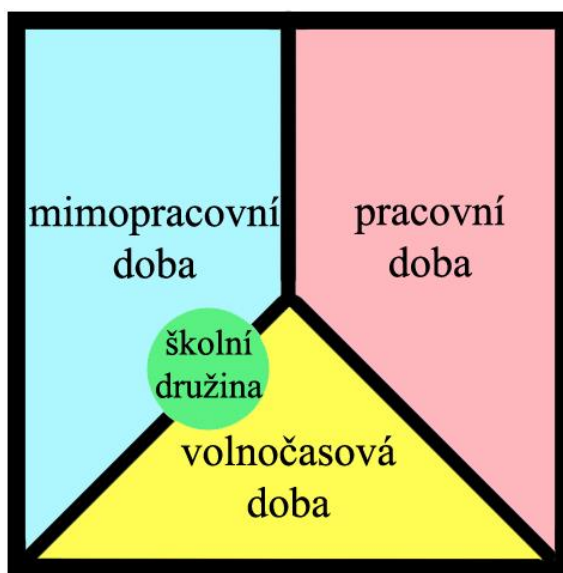
Den dítěte školního věku můžeme zjednodušeně rozdělit na časové úseky, a to na dobu:

- **Pracovní** – doba, kterou dítě stráví vyučováním a jeho přípravou
- **Mimopracovní** – doba potřebná pro regeneraci fyzických a psychických sil (nezbytné životní činnosti jako jídlo, spánek, hygiena, apod.)
- **Volnočasová** – doba, po kterou se dítě může věnovat svým činnostem a zájmům založených na jeho svobodné volbě.

⁹ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Praha: Portál, 2010, str. 13-14

Rodiče přihlašují své děti do školní družiny zejména z důvodů sociálních, a to aby jejich dítě bylo po školní vyučovací době pod dozorem, než odejde domů. Doba strávená ve školní družině je pro děti na hranici doby mimopracovní a volnočasové.

Obrázek č. 1: Časové úseky dne

Zdroj: PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. Str.16-17

Krista Balková se ve své knize vyjadřuje k funkci školní družiny takto: „Činnost ve školní družině by měla rozvíjet dítě v dovednostech důležitých pro život ve společnosti a prostřednictvím aktivit výchovy mimo vyučování ho vybavit žádoucími vědomostmi, dovednostmi, ale také postoji. Družina by měla napomoci posilovat osobnost každého jedince, pomoci mu najít se, profilovat a dosáhnout úspěchu. Největší roli zde hraje motivace, radost z činnosti, ctížádost, zvědavost a povzbuzování. Důležitou úlohu má školní družina i v prevenci sociálně patologických jevů“.¹⁰

Školní družina slouží jejím žákům k výchově, vzdělávání a rekreaci. Svou vlastní funkci naplňuje zejména činnostmi, mezi nimiž nelze vést hranici danou konkrétními prvky:

- **Odpočinkové činnosti** – jejich smyslem je odstraňovat únavu. Zpravidla se do denního režimu řadí po obědě nebo do ranní činnosti před ranním vyučováním.

¹⁰ BALKOVÁ, Krista. *Náměty pro školní družinu: konkrétní činnosti v 10 tematických projektech*. Praha: Portál, 2006. Str. 6

Odpočinek probíhá formou stolních her, dalších klidných námětových činností, předčítáním apod. Organizace a náplň odpočinkových činností plní psychohygienické poslání školní družiny. Proto je jejich zařazení do denního plánu důležité.

- **Rekreační činnosti** – slouží převážně k regeneraci sil. Větší část těchto činností tvoří aktivní odpočinek s náročnějšími pohybovými a sportovními prvky. Tyto činnosti by měly být realizovány venku a spontánně, případně skupinově organizované.
- **Zájmové činnosti** – slouží k rozvinutí osobnosti dítěte a jeho seberealizaci, v případě školních neúspěchů poskytují jistou formu psychické kompenzace, ale také další rozvoj různých dovedností. Mohou mít formu individuální nebo skupinové aktivity, ale také organizované nebo spontánní aktivity. Při těchto činnostech je důležitá vlastní aktivita dětí, s pocitem radosti a uspokojení. Tvorba vlastní aktivity dětí vychází z dobrovolnosti a z jejich zájmu zahnat pocit nudy a nenaplnění volnočasové doby. Ty by totiž děti mohly kompenzovat sklony k sociálně patologickým jevům.
- **Příprava na vyučování** – může zahrnovat širší okruh činností, které souvisejí s plněním školních povinností. Taková příprava může mít několik forem:
 - vypracovávání domácích úkolů (se souhlasem rodičů). Tato činnost by měla být řazena po odpočinkových činnostech.
 - didaktické hry zábavnou formou procvičují učivo
 - získávání dalších poznatků při praktických činnostech ¹¹

V neposlední řadě školní družina plní i funkci socializační. Dítě je v kontaktu s jinými lidmi, svými vrstevníky, vychovateli. Zkouší jiné normy, hodnoty, názory a postoje, prostřednictvím skupinového učení objevuje vlastní identitu. Učí se lépe a s větší vyzrálostí orientovat ve světě. A v přímém vzájemném kontaktu s jinými trénuje klíčové kompetence.¹²

Klíčové kompetence představují obecně přenositelné a použitelné soubory kvalit osobnosti (vědomosti, intelektové dovednosti, hodnoty a postoje), které každý jedinec potřebuje k plnohodnotnému životu. Na jejich rozvoji se všeobecně podílí právě

¹¹ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. Str. 17

¹² Srov. BELZ, Horst a Marco SIEGRIST. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Praha: Portál, 2011. Str. 40

vzdělávání. Pro základní vzdělávání jsou vymezeny v *Rámcovém vzdělávacím programu* na úrovni, které mají dosáhnout žáci na konci tohoto vzdělávání. Jedná se o kompetence učení, kompetence k řešení problémů, komunikativní kompetence, občanské kompetence, sociální a personální kompetence, pracovní kompetence a v zájmovém vzdělávání doplněné o kompetence k trávení volného času.¹³

¹³ Srov. MACEK, Milan. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. Praha: NIDM, 2007. Str. 76 a 89

2 LEGISLATIVNÍ OPORA VZNIKU A FUNKCE ŠKOLNÍ DRUŽINY

2.1 Školský zákon

Školní družiny vznikají při základních školách, popřípadě v některých případech mohou být zřízeny jako samostatný subjekt. Ve svém účelu a funkci mohou sloužit jedné nebo více základním školám. Školní družiny jsou zřizovány¹⁴ na základě zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen školský zákon). Tento zákon definuje v §7, že vzdělávací soustavu tvoří školy a školská zařízení. Druhy školských zařízení jsou dále definovány jako zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, školská poradenská zařízení, školská zařízení pro zájmové vzdělávání a další.

§ 111 definuje zájmové vzdělávání:

„Zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. Zájmové vzdělávání se uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech.“

Následně je ve školském zákoně popsána organizace činnosti školských zařízení pro zájmové vzdělávání. Tomu se věnuje §111a, kde se k tomuto tématu dozvídáme zejména, že:

- *„Vzdělávací hodina v zájmovém vzdělávání trvá 60 minut*
- *Školní družina se organizačně člení na oddělení*
- *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) stanoví prováděcím právním předpisem nejnižší a nejvyšší počty dětí a žáků v oddělení školní družiny“¹⁵*

Tato a další ustanovení školského zákona ve svém znění odkazují na další prováděcí právní předpis, kterým je podzákonná právní norma – vyhláška MŠMT č.

¹⁴ PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. Str. 17

¹⁵ § 111a školského zákona

74/2004 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen vyhláška o zájmovém vzdělávání).¹⁶

Školský zákon zmiňuje i podmínky pro vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Za ty jsou považováni:¹⁷

- Žáci se zdravotním postižením - tělesným, zrakovým, sluchovým, mentálním, autismem, specifickými poruchami učení nebo chování
- Žáci se zdravotním znevýhodněním – zdravotně oslabení, s dlouhodobým onemocněním a lehčími zdravotními poruchami
- Žáci se sociálním znevýhodněním – z rodinného prostředí s nízkým sociálně-kulturním postavením, žáci ohroženi sociálněpatologickými jevy, žáci v postavení azylantů

2.2 Vyhláška o zájmovém vzdělávání

Tato vyhláška je hned po školském zákoně nejdůležitější právní normou. Právě vyhláška o zájmovém vzdělávání popisuje organizace a činnosti školních družin a stává se tak praktickým základem funkce školních družin. Hned v §3 nám tato vyhláška definuje, že školní družina je typem školského zařízení pro zájmové vzdělávání.

Školní družině je zde dále věnovaný prostor zejména v ustanovení §8, §9 a §10. K samotné činnosti školní družiny se zde dozvídáme zejména, že:

- „poskytuje zájmové vzdělávání žákům jedné školy nebo několika škol, případně i dětem v přípravné třídě jedné nebo více základních škol a dětem v přípravném stupni jedné nebo více základních škol speciálních.
- vykonává činnost ve dnech školního vyučování a o školních prázdninách. Po projednání se zřizovatelem může ředitel přerušit činnost družiny v době školních prázdnin.
- umožňuje účastníkům přihlášeným k pravidelné denní docházce i odpočinkové činnosti.“¹⁸

¹⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷ PIPEKOVÁ, Jarmila, ed. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. Str. 23

K účastníkům činnosti školní družiny se zde následně dozvídáme zejména, že:

- „Činnost (školní) družiny je určena přednostně pro žáky prvního stupně základní školy přihlášené k pravidelné denní docházce.
- K pravidelné denní docházce lze přijímat i děti z přípravných tříd základní školy nebo přípravného stupně základní školy speciální, žáky druhého stupně základní školy, žáky nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře.
- Činnost (školní) družiny vykonávaná formou pravidelné denní docházky je určena výhradně pro uchazeče, kteří nejsou přijati k pravidelné denní docházce do klubu, pokud činnost (školní) družiny a klubu vykonává stejná právnická osoba.“¹⁹

K organizaci samotné činnosti školní družiny následně tato vyhláška uvádí zejména, že:

- „Účastníci pravidelné denní docházky do družiny se zařazují do oddělení
- Družina má nejméně 20 účastníků, kteří jsou žáky prvního stupně základní školy, v průměru na 1 oddělení.
- Oddělení se naplňují nejvýše do počtu 30 účastníků
- Další oddělení lze zřídit, pouze pokud na oddělení připadá v průměru více než 27 účastníků
- Ředitel může provozní dobu družiny upravit podle místních podmínek.“²⁰

O praktickém vývoji komplexní problematiky školní družiny můžeme hovořit také v souvislosti s právními normami. Zaměříme-li se na tuto vyhlášku o zájmovém vzdělávání, zjistíme, že po dobu platnosti této normy došlo již ke čtyřem jejím novelám. Poslední novela této vyhlášky byla provedena na základě vyhlášky MŠMT č. 163/2018 Sb., kterou se mění vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů. Tato novela nabyla účinnosti dne 1. září 2018 a přinesla

¹⁸ § 8 vyhlášky o zájmovém vzdělávání

¹⁹ § 9 vyhlášky o zájmovém vzdělávání

²⁰ § 10 vyhlášky o zájmovém vzdělávání

užitečné změny ve vztahu ke školní družině. Tyto změny jsou stručně porovnány v následující tabulce č. 3.

Tabulka č. 3: Porovnání činností zájmového vzdělávání

Účinnost znění DO 31.8.2018	Účinnost znění OD 1.9.2018	Doplňk
Formy uskutečnění zájmového vzdělávání	Nynější uskutečnění zájmového vzdělávání	
<i>pravidelnou výchovnou, zájmovou a vzdělávací činností</i>	<i>pravidelnou zájmovou, výchovnou, rekreační nebo vzdělávací činností včetně možnosti přípravy na vyučování</i>	→ nově je výslovně umožněna rekreační činnost a možnost přípravy na vyučování
<i>příležitostnou výchovnou, vzdělávací, zájmovou a tematickou rekreační činností nespojenou s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání</i>	<i>příležitostnou, zájmovou, výchovnou rekreační nebo vzdělávací činností včetně možnosti přípravy na vyučování</i>	→ nově je výslovně uvedena možnost přípravy na vyučování → nově není uvedena vazba na pobyt mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání, proto lze uvedenou činnost vykonávat také v místě nebo poblíž místa, ve kterém právnická osoba vykonává činnost školní družiny nebo školního klubu
<i>táborovou činností a další činností spojenou s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání</i>	<i>táborovou činností a další obdobnou činností</i>	→ nově není uvedena vazba na pobyt mimo místo, kde právnická osoba vykonává svou činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání, proto lze uvedenou činnost vykonávat v místě nebo poblíž místa, ve kterém právnická osoba vykonává činnost školní družiny nebo školního klubu, např. pořádat městský nebo příměstský tábor

Zdroj: Řízení školy: Speciál pro školní družiny. Praha: MŠMT, 1/2019

3 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Dle výše uvedených ustanovení školského zákona a následující vyhlášky o zájmovém vzdělávání již známe organizaci, funkci a základní prvky školní družiny. Vráťím se opět k některým základním ustanovením školského zákona.

Podle §5 školského zákona jsou povinny všechny školské subjekty mít vytvořený svůj školský vzdělávací program. MŠMT vydalo tzv. „*Rámcové vzdělávací programy*“, na jejichž základě školy vytvářejí vlastní individuální školní vzdělávací program. Pro školská zařízení tyto rámcové vzdělávací programy vydány nebyly. Vlastní závazný školní vzdělávací plán si proto tato zařízení vytvářejí samy. Ten vychází zejména z jejich konkrétních místní zvyklostí a podmínek. Dá se říci, že se jedná o zcela závazný pedagogický dokument. Jedním z předpokladů školního vzdělávacího programu je, že se na jeho vzniku podílí celý pedagogický sbor. Ten zúročí zkušeností jednotlivců i pedagogického celku na základě analýzy předchozích činností. Zároveň tím naváže na to, co se v minulosti ukázalo jako pedagogicky přínosné. Současně se pokusí nově řešit a zavedením nových způsobů a přístupů eliminovat problémy, které působily negativně i v minulosti. Tvorba školního vzdělávacího programu pro jednotlivé školy je jistým projevem pedagogické autonomie a má své přednosti. Ty se však mohou uplatnit pouze tehdy, budou-li k samotnému koncipování a následné realizaci programu přistupovat všichni zúčastnění skutečně aktivně a budou-li prakticky dodrženy podmínky jejich čínorodé spolupráce.

Ještě před samotným začátkem sestavování školního vzdělávacího programu je potřeba si ujasnit poslání konkrétního školského zařízení (školní družiny), jakých cílů chce dosáhnout, co může budoucím účastníkům nabídnout, provést analýzu školského zařízení a v neposlední řadě vybrat strategii, jak dosáhnout vytyčených cílů. K tomu může dopomoci analýza SWOT – objasnění silných a slabých stránek, příležitostí a rizik.

Školní vzdělávací program má svými vlastnostmi a podstatou zásadní přednosti, které jej dělají unikátním dokumentem. Za ty nejpraktičtější můžeme považovat např., že:

- vytváří se program pro konkrétní, žákům známé prostředí, ve kterém vyrůstají za určitých sociálních a kulturních podmínek

- vychovatelky navazují na jim vlastní, v praxi kladně osvědčené zkušenosti, z jim dobře známé pedagogické oblasti, v rámci jejich odborné působnosti
- dosavadní činnosti z jednotlivých složek výchovy se propojují do logicky uspořádaných celků, které jsou využitelné k vytváření a posílení vytčených kompetencí žáků
- školní družina vytváří veřejně přístupné vzdělávací dokumenty stejně, jako ostatní školské subjekty a stává se tak jejich plnohodnotným rovnocenným partnerem
- Vytvořený dokument vydaný každou školou je společným dílem zúčastněných vychovatelek. Ony budou plnit to, co si samy naplánovaly a naprogramovaly. Jedná se o jejich subjektivní dílo.
- Vytvořený dokument má stejnou právní sílu jako jiné akty řízení a další podobné dokumenty, čímž je posílena prestiž školních družin.²¹

3.1 Vazba školního vzdělávacího programu ŠD na ŠVP školy

Vzdělávací program základního vzdělávání je závazně stanoven *Rámcovým vzdělávacím programem*, základní škola má závazně dané cíle vzdělávání (§ 44 školského zákona), klíčové kompetence, které žák během vzdělávání buduje a posiluje a též způsob hodnocení osvojených kompetencí. Pro školní družinu nejsou stanoveny závazné cíle zájmového vzdělávání, ale vychází z obecných vzdělávacích cílů (školského zákona) a je tedy nutné je zformulovat. Není stanovena délka zájmového vzdělávání, ani výstupy nebo hodnocení. Žáci nemají povinnost se zájmově vzdělávat, školní družina funguje na principu dobrovolnosti.

Podle vyhlášky č. 15/2005 Sb. mají školy povinnost provádět autoevaluaci, školská zařízení nikoliv. Vzhledem k tomu, že škola a školní družina tvoří institucionálně jeden celek, je možné (a logické) zahrnout její činnost do výroční zprávy školy.

²¹ HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Praha: Portál, 2007. Str. 7

Provázanost se školním vzdělávacím programem školy spočívá v tom, že zájmové vzdělávání jej může svými činnostmi doplňovat, rozšiřovat, prohlubovat. Oba programy mají předepsaný obsah, který přehledně ukazuje následující tabulka č. 4.

Tabulka č. 4: Porovnání předepsaného obsahu ŠVP

	Školní vzdělávací program základní školy	Školní vzdělávací program školní družiny
1	<i>identifikační a formální náležitosti (název, předkladatel, zřizovatel, platnost)</i>	
2		<i>konkrétní cíle vzdělávání</i>
3		<i>formy vzdělávání</i>
4		<i>podmínky přijímání uchazečů a podmínky průběhu vzdělávání</i>
5	<i>charakteristika školy (úplnost, velikost, materiální, prostorové, technické a hygienické vybavení), charakteristika pedagogického sboru (velikost, kvalifikovanost)</i>	<i>popis materiálních, personálních, ekonomických a BOZP podmínek</i>
6	<i>zaměření školy, dlouhodobé projekty, spolupráce s partnery</i>	
7	<i>výchovné a vzdělávací strategie hodnocení žáků</i>	
8	<i>zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami</i>	<i>podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami</i>
9	<i>zabezpečení výuky žáků mimořádně nadaných</i>	
10	<i>učební plán</i>	<i>délka a časový plán vzdělávání, podmínky ukončování vzdělávání</i>
11	<i>začlenění průřezových témat učební osnovy (názvy, obsahové, časové a organizační vymezení vyučovacích předmětů, vzdělávací obsah vyučovacích předmětů)</i>	<i>obsah vzdělávání</i>
12	<i>autoevaluace školy</i>	

Zdroj: MACEK, Milan. Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání. V Praze: NIDM, 2007. Str. 42

Školní vzdělávací program školní družiny tedy formuluje konkrétní cíle vzdělávání a jeho obsah, obsahuje časový plán, charakteristiku materiálních, personálních

a ekonomických podmínek, vymezuje podmínky pro dodržování bezpečnosti a ochrany zdraví a též podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Plánování činností ve školním vzdělávacím programu by mělo důsledně akceptovat kurikulární přístup – stanovené cíle určují směřování, posloupnost, předpovídají výsledek a rozvoj kompetencí. Výsledky zájmového vzdělávání přitom mohou vycházet ze dvou cílových kategorií – z pohledu instituce a z pohledu účastníka.

Tyto výstupy by měly být:²²

- smysluplné (mají význam pro účastníky)
- hodnotitelné (zda výsledek odpovídá záměru)
- akceptovatelné (přijatelné pro jednotlivce i skupinu)
- reálné (jsou dosažitelné)
- termínované (lze je provést v daném čase)

Školní vzdělávací program není uzavřeným materiálem, v průběhu času jej lze operativně měnit, doplňovat a reagovat tak na společenské změny. Tento dokument má být veřejně přístupný a je tedy také určitou vizitkou konkrétní školní družiny.

²² HEŘMANOVÁ, Jana a Milan MACEK. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. V Praze: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Odbor pro mládež, 2009. Str. 48

4 SPECIFIKA ŠKOLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMŮ ŠKOLNÍCH DRUŽIN NAPŘÍČ SPEKTRUM VYBRANÝCH ŠKOL

Činnost školy i činnost školského zařízení (školní družiny) jsou z hlediska školského zákona rovnocenné. Školský zákon používá pojem „vzdělávání“ jako legislativní zkratku, přitom se tímto pojmem rozumí výchova a vzdělávání. Pedagogický slovník definuje výchovu jako: *„Proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji... z moderního hlediska je výchova především procesem záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulačnými jeho vlastní snahou stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.“*²³

Naproti tomu vzdělávání / vzdělání Pedagogický slovník pojímá takto: *„Osobnostní pojetí: vzdělání se chápe jako součást socializace jedince... složka kognitivní vybavenosti osobnosti, která se zformovala prostřednictvím vzdělávacích procesů. Procesuální pojetí: vzdělávání je proces, jímž se realizují stavy jedince a společnosti ve smyslu pojetí vzdělávací procesy – výuka.“*²⁴

Budeme-li se držet školského zákona, vzdělávání v jednotlivých školách a školských zařízeních se uskutečňuje podle školních vzdělávacích programů, které vycházejí z rámcových vzdělávacích programů. Vzdělávání ve školských zařízeních (školních družinách) žádný rámcový vzdělávací program daný nemá, tudíž by měl vycházet z konkrétních místních podmínek a pedagogické autonomie s přihlédnutím ke školnímu vzdělávacímu programu příslušné školy.

Z toho vyplývá, že každá školní družina by měla mít svůj specifický školní vzdělávací program. Ten se bude lišit v konkrétním obsahu činností, ale zároveň by měl mít shodné body obsahu, které jsou předepsány zákonem.

V tomto směru se zaměřím na šest základních škol a jejich školní družiny, analýzu školské dokumentace a porovnání školních vzdělávacích programů.

²³ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. Str. 257

²⁴ Tamtéž, str. 270-271

U jednotlivých škol uvedu na začátku stručnou charakteristiku školy a okolí, počet žáků školy a školní družiny, případné zaměření. Podrobným prostudováním školních vzdělávacích programů zjistím, zda obsahují zákonem předepsané náležitosti, v čem se shodují nebo navazují na školní vzdělávací program školy, případně zda se v nich odráží specifické zaměření školy či školského zaměření.

Dále jsem vypracovala dotazník, kterým jsem oslovila vedoucí vychovatelky příslušných školních družin a pomocí komparativní metody jsem se dozvěděla blíže o fungování provozu jednotlivých školních družin. Zajímalo mě, kdo školní vzdělávací program tvořil, z čeho vychovatelky při tvorbě vycházely, zda jej aktualizují, kolik žáků navštěvuje školní družinu. Též jsem se chtěla dozvědět, zda žáci v průběhu odpoledne odcházejí na zájmové kroužky a jak jsou vychovatelky spokojeny se stávajícím způsobem organizace výchovně – vzdělávací činnosti.

Všechny tyto informace mi poslouží k výstupní analýze stavu a poskytnou ucelenější představu o fungování školních družin.

4.1 Pražská lokální škola – Základní škola, Praha 4, Školní 700

Tato škola se nachází v klidné lokalitě se starší zástavbou, ale i s několika panelovými domy, v jižní části Prahy. Školu navštěvují žáci z okolí, ale též je hojně využívána mimopražskými rodiči, kteří sem své děti vozí při cestě do zaměstnání. Škola má více než 120-letou tradici a v současné době se učí ve dvou budovách 372 žáků 1. a 2. stupně.

Školní družina má v současnosti 6 oddělení a navštěvuje ji 152 žáků z 1. – 4. tříd. Pět oddělení sídlí ve svých třídách, jedno oddělení se o třídu dělí s dopoledním vyučováním. Jednotlivá oddělení jsou smíšená, tj. složená ze žáků více ročníků a s počtem 25 – 28 žáků.

Škola a školní družina mají k dispozici dvě hřiště s umělým povrchem v oploceném areálu školy a několik dětských hřišť v okolí. V blízkosti se nachází lesopark a k rekreačním účelům upravené vltavské pobřeží. Toto vše družina využívá během celého roku a nesporně to patří k výhodám, kvůli kterým se do školy hlásí i děti ze vzdálenějších lokalit.

Školní vzdělávací program a Vnitřní řád školní družiny je možné najít na webových stránkách školy / družiny a řád rodiče též obdrží vždy na začátku školního roku v tištěné formě.

Dle dotazníkového šetření se na tvorbě podílely vedoucí vychovatelka a další dvě vychovatelky. Informace čerpaly z knihy Bedřicha Hájka a kol. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny* a z účasti na školení. K nahlédnutí měly školní vzdělávací program vlastní školy.

Školní vzdělávací program družiny nese název „Učení je hra, hra je učení“ a má všechny části, které dle § 5 školského zákona má obsahovat: konkrétní cíle zájmového vzdělávání, formy, obsah a časový plán, materiální, personální a ekonomické podmínky, zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví a též podmínky pro činnost žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Časový plán je rozpracován v dvou až tříměsíčních cyklech podle okruhů (odpočinkové, rekreační, zájmové činnosti a příprava na vyučování). Jsou zmíněny též klíčové kompetence, které jsou uvedeny u jednotlivých činností vzdělávacích oblastí. Vzdělávací oblasti (Člověk a jeho svět, Lidé kolem nás, Lidé a čas, Rozmanitost přírody, Člověk a jeho zdraví) částečně vycházejí ze školního vzdělávacího programu školy, na který časově navazují a rozvíjejí právě probírané učivo. Vše je uzpůsobeno konkrétním podmínkám družiny s mírou variability. Program zmiňuje též evaluaci, kdy se například mohou rodiče k činnosti vyjádřit formou dotazníku.

Dle dotazníkového šetření jsem zjišťovala, zda ještě školní družina zpracovává jiný plán činností. V této družině vytváří roční plán celodružinových akcí, tj. akcí, kterých se zúčastňují všechna oddělení společně, ale tyto akce jsou příležitostné a na sebe nijak nenavazují. Dále pak každé oddělení vede týdenní plán činností, který vychází tématicky ze školního vzdělávacího programu družiny.

Ve Vnitřním řádu školní družiny je stanovena provozní doba (6,30 – 7,45 hodin a 11,40 – 17,30 hodin) a též vymezený čas k vyzvedávání žáků (13,45 – 14,15 hodin a 15,30 – 17,30 hodin). Zbývají tedy dva ucelené delší časové bloky k organizovaným zájmovým i rekreačním činnostem v trvání cca 75 minut (12,30 – 13,45 hodin a 14,15 – 15,30 hodin). V prvním časovém bloku většinou probíhají rekreační činnosti spojené s pobytem venku, ve druhém pak zbývá čas na organizovanou zájmovou činnost, menší časové úseky jsou věnovány odpočinkové činnosti a přípravě na vyučování.

V rámci zájmového vzdělávání škola nabízí žákům na výběr několik kroužků, organizovaných v odpoledních hodinách. Tyto kroužky organizují různé agentury nebo škola. Je nanejvýš pravděpodobné, že je budou navštěvovat též žáci ze školní družiny. Jak vyplývá z dotazníku, stává se tak denně a družinu opouští ve 14 hodin více než polovina žáků.

Při plánování týdenního programu by vychovatelka měla dbát o rovnováhu a správný poměr mezi jednotlivými druhy činností. Pokud ale na druhý blok zůstane minimální počet účastníků, je potřeba tomu přizpůsobit program a volit takové činnosti, metody a postupy, aby se vše zvládlo zorganizovat a též dokončit. Jinak žák ztrácí zájem a daná aktivita či výrobek zůstane nedokončen a cíl nesplněn. Dle vychovatelek též narušuje činnosti návrat žáků z kroužků v průběhu práce, tito žáci se již nemohou plnohodnotně zapojit. Je nutné tedy vymyslet, jak zlepšit organizaci a nabídnout všem účastníkům odpovídající aktivity.

Dle rozhovoru s vychovatelkami a dotazníkového šetření považují za nadstandardní vlastní družinové zázemí a výborné vztahy s vedením školy. A co by bylo možné zlepšit – k dispozici více finančních prostředků pro materiální vybavení, aby se žákům mohla nabídnout široká škála zájmových aktivit s různými materiály a pomůckami. Též lépe zorganizovat odchody a návraty ze zájmových kroužků (i když k relativnímu posunu k lepšímu již došlo a to tím, že se sjednotila doba začátků kroužků).

4.2 Pražská sídlištní škola – První jazyková základní škola v Praze 4, Praha 4, Horáčkova 1100

Tato škola se nachází v sídlištní zástavbě a navštěvují ji jak žáci z okolí, tak mimopražští. Škola se řadí mezi tzv. jazykové, je orientována ve zvýšené míře na výuku cizích jazyků a dosahují dlouhodobě vysoké prestiže. V současné době ji navštěvuje 682 žáků.

Školní družina má 8 oddělení s celkovým počtem 235 žáků z 1. – 3. tříd. Využívá pro svoji činnost 2 samostatné místnosti a 6 jazykových učeben s dopoledním vyučováním. Kromě těchto učeben družina využívá i jiné prostory – obě tělocvičny, knihovnu, infocentrum. V areálu školy se nachází školní hřiště a dětské hřiště s průlezkami, k dispozici je i hřiště na plážový volejbal. Území školy družina opouští jen v případě návštěvy kulturních akcí.

Školní vzdělávací program pro družinu i Vnitřní řád školní družiny lze najít na webových stránkách školy a rodiče jsou s nimi seznámeni na začátku školního roku.

Školní vzdělávací program družiny nese název „Družina plná pohody“ a vyjadřuje se ke všem náležitostem, které dle § 5 Školského zákona má mít – konkrétní cíle vzdělávání, délku, formy, obsah a časový plán činností, materiální, ekonomické a personální podmínky a podmínky bezpečnosti práce a ochrany zdraví, též podmínky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, podmínky přijímání uchazečů a podmínky průběhu a ukončení vzdělávání. Jsou zde zmíněny klíčové kompetence, ale nejsou přiřazeny k jednotlivým činnostem. Tematické okruhy (Svět kolem nás, Člověk a svět práce, Lidé a čas, Rozmanitost přírody atd.), které zřejmě částečně odpovídají vzdělávacím okruhům školního vzdělávacího programu školy, jsou zpracovány velmi obecně a stručně. Naproti tomu uvedený seznam zájmových činností je sice podrobnější, ale dle mého názoru málo rozpracovaný, činnosti jsou pouze vyjmenované, bez bližšího dělení. Zcela chybí zmínka o jazykovém zaměření školy a žádná z činností nenavazuje a nerozvíjí jazykové vzdělávání. Není zmíněna evaluace. Nemohu porovnat se školním vzdělávacím programem školy, protože na webových stránkách školy jsem jej nenašla.

Dle dotazníkového šetření školní vzdělávací program zpracovaly vychovatelky na základě absolvovaného školení a jeho aktualizace je prováděna dle potřeby (např. změna počtu oddělení). Dále je zpracován celoroční plán pro všechna oddělení, kdy se během školního roku konají tradiční i nahodilé akce. Tento plán je operativní a může se měnit dle různých podmínek.

Ve Vnitřním řádu školní družiny je stanovena provozní doba (7 – 7,40 hodin a od skončení vyučování do 17,30 hodin). K vyzvedávání žáků dochází kdykoliv během provozu družiny a žáci též odchází na různé kroužky, které jsou organizovány školou a zase se vrací zpět do družiny. Dochází tedy ke značné migraci žáků, což znemožňuje bohatší nabídku organizovaných zájmových činností. Přesto se vychovatelky snaží nabídnout žákům řadu atraktivních aktivit. Dle odpovědí v dotazníku jim tento způsob práce vyhovuje a neplánují na něm nic změnit.

4.3 Malá obecní škola – Základní škola a Mateřská škola Kluky, okr. Písek

Tato škola se nachází v malé obci nedaleko města Písek. Má více než 140-letou historii a v současné době ji navštěvuje 49 žáků 1. – 5. ročníku z tamní obce a přilehlých lokalit, které pod obec spadají.

Školní družina má 2 oddělení s celkovým počtem 49 žáků – navštěvují ji tedy všichni žáci základní školy z 1. – 5. tříd. Vzhledem k tomu, že je to opravdu velmi malá škola a žáci nedojíždějí, je i provoz školní družiny tomu přizpůsoben (11,30 – 16 hodin).

Školní družina má samostatné prostory a k dispozici též kuchyňský koutek a tělocvičnu. Pro pobyt venku využívá školní zahradu, sportovní areál obce a blízkou přírodu obce (les, vrch).

Základní filozofií školní družiny je sepětí s přírodou, vnímání přírody všemi smysly a její motto zní „Hlavně, že jsme na vzduchu“. Tomu odpovídá i školní vzdělávací program družiny. Dle odpovědí v dotazníku jej vypracoval kolektiv pracovníků školní družiny a vycházel přitom z aktuálního stavu a potřeb. Je poměrně stručný, ale navazuje na školní vzdělávací program školy a je zde vidět výrazný environmentální akcent, hlavně v obsahu zájmového vzdělávání (např. Co se skrývá za bludným kořenem, Vědecké bádání, Les ve škole, škola v lese atd.). Obsahuje vše, co ukládá Školský zákon a společně s Vnitřním řádem školní družiny jej lze najít na webových stránkách školy/družiny. Není zmíněna evaluace, ani klíčové kompetence. Dále je vypracováván roční plán činností, který své činnosti odvíjí od školního vzdělávacího programu družiny a dále je rozvíjí v jednotlivých měsících.

Škola nabízí svým žákům v odpoledních hodinách zájmové kroužky, které navštěvuje většina žáků ze školní družiny. Vždy ale zůstane v provozu jedno oddělení.

Ve Vnitřním řádu družina nemá specifikovanou dobu k vyzvedávání žáků, tudíž lze předpokládat, že žáci mohou odcházet v průběhu celého odpoledne, tudíž je nutné tomu přizpůsobit činnosti. Podle odpovědí v dotazníku tento stav vychovatelům vyhovuje a spíše by uvítali lepší materiální a technické vybavení.

4.4 Velká spádová obecní škola – Základní škola a Základní umělecká škola Líbeznice

Tato škola se nachází v obci ležící jen pár kilometrů severně od Prahy. Škola funguje od roku 1956 a v současnosti se skládá z několika budov v rozsáhlém areálu v klidné části na okraji obce. Navštěvuje ji přes 950 žáků a je to spádová škola několika okolních obcí, které vlastní školu nemají. Škola se stále rozšiřuje, nyní je ve výstavbě další budova, protože kapacita nestačí kvůli rozrůstající se okolní výstavbě nových lokalit rodinných domů.

Školní družina má 17 oddělení s celkovou kapacitou 476 žáků z 1. – 3. tříd. Jednotlivá oddělení sídlí ve dvou budovách ve třídách, kde se dopoledne učí. Součástí areálu je několik multifunkčních hřišť i dětský koutek s průlezkami, které školní družina využívá.

Školní vzdělávací program družiny začíná mottem „Člověk musí vyhledávat radost a každý den mít nějakou“. Je v něm výslovně uvedeno, že program výchovy a vzdělávání vychází ze školního vzdělávacího programu školy. Začíná charakteristikou školní družiny a popisem ekonomických, materiálních a personálních podmínek a podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví. Cíle vzdělávání jsou rozděleny na dlouhodobé a krátkodobé, obecné a specifické, zmiňují podrobně i klíčové kompetence. Obsah vzdělávání odpovídá svými názvy světu dětské fantazie (Škola základ života, Kouzlo podzimu, Zima, zima je veliká, Až jaro zaťuká, Už jde léto mezi nás ...) a je členěn podle ročních období. V programu je zmíněna též autoevaluace – hodnocení žáků i pedagogů.

Dle odpovědí v dotazníku se na vypracování školního vzdělávacího programu družiny podílela vedoucí vychovatelka s kolegyní a vycházely hlavně z informací na internetu.

Dále je vypracováván roční tematický plán činností, který má každé oddělení svůj. Tyto plány jsou rozděleny po měsících a rozpracovány dle jednotlivých forem činností (technická, výtvarná, rekreační a odpočinková, příprava na vyučování). Vzájemně na sebe nenavazují, ani spolu nesouvisí, každá vychovatelka si jej utváří sama. Školní družina organizuje ve školním roce také několik tradičních celodružinových akcí.

Ve Vnitřním řádu školní družiny je uvedena provozní doba (6,30 – 7,30 hodin a 11,35 – 17 hodin) a doba vyzvedávání (od 13,30 hodin až do ukončení provozu). Během odpoledne žáci odcházejí na různé zájmové kroužky a zase se vrací, není jich ale mnoho, takže to nijak radikálně nenarušuje plánované činnosti. Družina vlastní kroužky neorganizuje.

Rodičům je školní vzdělávací program družiny k dispozici na webu školy a Vnitřní řád školní družiny mají vytištěný na zadní straně notýsku (Družináček), který každý žák na začátku školního roku dostává.

Podle odpovědí v dotazníku by vychovatelky neměnily stávající způsob práce, spíše by uvítaly vlastní prostory.

4.5 Církevní škola – NOE Křesťanská základní škola a mateřská škola v Pardubicích

Tato škola sídlí v budově pardubického Salesiánského střediska mládeže. Nemá dlouholetou tradici, vznikla teprve v roce 2011 a navštěvuje ji 157 žáků. Jejím cílem je poskytovat kvalitní vzdělání a výchovu v prostředí postaveném na křesťanských hodnotách. Zřizovatelem je Sbor Církve bratrské v Pardubicích.

Školní družina má dvě oddělení s celkovým počtem 60 žáků z 1. – 3. tříd. Nemá vlastní prostory, využívá třídy, ve kterých dopoledne probíhá vyučování. Odpoledne má k dispozici venkovní školní hřiště, zahradu a zelené prostranství u školy, případně podniká vycházky do okolí.

Školní vzdělávací program družiny má motivační název „Spolu na jedné lodi“ a byl vypracován ředitelkou školy, která vycházela z metodiky MŠMT.

Obsahuje všechny části zmiňované v § 5 školského zákona. Cíle zájmového vzdělávání vychází z cílů základního vzdělávání, jak je formuluje školský zákon a obsahují též zmínku o křesťanských zásadách. Formy vzdělávání jsou rozděleny na příležitostné a pravidelné výchovně – vzdělávací činnosti, dále je zmíněna táborev činnost a spontánní činnosti. Obsah je rozdělen do vzdělávacích oblastí, které jsou koncipovány pro 1. – 5. ročník a podílejí se na rozvoji jednotlivých klíčových kompetencí v základním vzdělávání. Vzdělávací oblasti uvedené v tomto plánu nejsou

blíže specifikovány, jsou obecně rozděleny na pohybové a tělovýchovné aktivity, odpočinkovou a rekreační činnost, pracovní – technickou zájmovou činnost, esteticko – výchovnou: výtvarnou, hudební, literárně dramatickou činnost, přírodovědnou zájmovou činnost a přípravu na vyučování. U každé oblasti jsou uvedeny rozvíjené klíčové kompetence a formy vzdělávání. Zmíněn je také tematický plán, který je vypracováván na každý školní rok po měsících a má být přílohou školního vzdělávacího programu družiny.

Nechybí podmínky přijímání uchazečů a podmínky průběhu a ukončování vzdělávání, popis materiálních, personálních a ekonomických podmínek. Dokument obsahuje podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a popis podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví.

Dle mého názoru je ale věnována malá pozornost křesťanskému zaměření, které je klíčovým tématem školy a ani školní vzdělávací program družiny nemá mnoho společného se školním vzdělávacím programem školy.

Ve Vnitřním řádu školní družiny je uvedena provozní doba 12 – 16 hodin, s možností vyzvedávání žáků každou půlhodinu. Dle dotazníku žáci též navštěvují různé kroužky a mohou se do družiny zase vracet. Vychovatelky by uvítaly vlastní prostory a možnost využívat tělocvičnu.

4.6 Velká městská škola – 21. Základní škola Plzeň, Slovanská alej 13

Tato škola se nachází v klidné plzeňské části sídliště Slovany. Má téměř čtyřicetiletou tradici ve výuce jazyků a v současné době ji navštěvuje 784 žáků.

Školní družina s názvem Sedmikráska má 13 oddělení s celkovým počtem 354 žáků z 1. – 4. tříd. Sídlí ve dvou budovách, kde má k dispozici 10 samostatných místností, tři oddělení se dělí o třídy s dopoledním vyučováním. Odpoledne mohou trávit na školním hřišti, v relaxační zahradě, v nedalekém sportovním areálu či lesoparku. K využití mají školní knihovnu, keramickou místnost, tělocvičny, školní kuchyňku, pracovní dílnu.

Školní vzdělávací program družiny má motivační název „Místo setkávání se“ a je v něm výslovně uvedeno, že vychází ze školního vzdělávacího programu pro

základní vzdělávání „Brána jazyků otevřená“. Vypracovala jej vedoucí vychovatelka s kolegyní, vycházely přitom z literatury a zdrojů, které na konci programu uvedly.

Obsahuje na začátku charakteristiku školní družiny (od historie přes velikost a vybavení) a konkrétní cíle zájmového vzdělávání, které jsou zaměřeny na osobnostní rozvoj a posilování klíčových kompetencí. Klíčové kompetence jsou jednotlivě popsány. Časový plán vzdělávání je rozdělen na dlouhodobý (pětiletý) a krátkodobý (měsíční) cyklus. Formy zájmového vzdělávání odpovídají vyhlášce 74/ 2005 Sb., konkrétně jsou uvedeny metody z různých pedagogických hledisek (myšlenkové operace, systémové přístupy ...). Obsah vzdělávání je vypracován dosti podrobně, u každého tématu je uvedena vzdělávací oblast, průřezová témata, rozvíjené klíčové kompetence, výchovně – vzdělávací cíle, obsah činnosti i očekávané výstupy. Jednotlivá témata jsou tematicky rozvržena na měsíce: Jsme jedna velká rodina, Podzimní čarování, Plzeňská věž převyšuje kopce, Než zazvoní zvoneček, Za sněhovou vločkou, Co se skrývá za maskou, Jaro ťuká na dveře, Máme rádi zvířata, Letem světem, Líná kůže málo zmůže. Celoroční činnosti odpovídají tématům Oběd, Plavecký výcvik a Angličtina žádná dřina. Pozornost je věnována též popisu aktivit u spontánních činností.

Dále nechybí nezbytné podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, podmínky bezpečnosti práce a ochrany zdraví, personální, ekonomické a psychosociální podmínky a podmínky přijímání uchazečů, průběh a ukončení vzdělání.

Poslední část je věnována autoevaluaci, kde jsou uvedeny jednotlivé oblasti a cíle autoevaluace, společně s nástroji a časovým rozvržením.

Školní vzdělávací program družiny je vypracován velmi podrobně a odráží se v něm i jazykové zaměření školy – angličtina je rozvíjena též v družině uvedenými aktivitami, které navazují na učivo.

Dle Vnitřního řádu školní družiny je družina v provozu 6 – 7,40 hodin a odpoledne od konce vyučování do 17 hodin. Rodiče mohou své děti vyzvedávat do 13,30 hodin a poté až od 15 hodin, takže na organizované aktivity je vymezen delší časový úsek. Žáci, kteří odcházejí na zájmové kroužky, se vrací až po 15. hodině, takže nenarušují organizovanou činnost.

Školní družina nabízí i svoje kroužky, které začínají až v 15 hodin.

V dotazníku vychovatelky uvedly, že by uvítaly menší počet žáků v oddělení, než nyní zapsaných 30. Jinak jsou se stávajícím způsobem práce a časovým rozvržením spokojeny.

Všechny dokumenty (školní vzdělávací program školy i družiny a vnitřní řád školní družiny) jsou k dispozici na webových stránkách školy a rodiče jsou s nimi seznámeni na začátku školního roku.

5 ANALÝZA ZJIŠTĚNÝCH POZNATKŮ

Podrobně jsem se seznámila s legislativou týkající se zájmového vzdělávání, konkrétně školních družin (školský zákon, vyhláška o zájmovém vzdělávání) a prostudovala školní vzdělávací programy vybraných škol i školních družin.

Zjistila jsem, že všechny školní družiny mají vypracované školní vzdělávací programy, což jim ostatně ukládá zákon. Předepsaný obsah splňují, téměř ve všech aspektech.

Každé ze sledovaných zařízení se postavilo k tvorbě školního vzdělávacího programu jinak, i když mají společný základ. Je to logické, protože byl vypracován pro konkrétní družinu s jejími specifickými podmínkami. Na všech se podíleli pedagogové školních družin, protože ti znají prostředí nejlépe. Pouze ve školní družině křesťanské školy NOE vypracovala program tehdejší ředitelka školy, která absolvovala studium pedagogiky volného času. Pravidelně dochází k aktualizacím, protože to vyžaduje přizpůsobení časovým okolnostem.

Cíle zájmového vzdělávání respektují obecné cíle vzdělávací soustavy, většina sledovaných školních vzdělávacích programů je uvádí v obecné rovině. Líbeznická školní družina cíle dělí na dlouhodobé a krátkodobé, specifické a obecné, s přihlédnutím ke klíčovým kompetencím, které jsou též rozpracovány. Plzeňská školní družina se konkrétním cílům též věnuje v souvislosti s klíčovými kompetencemi. Obě pražské školní družiny mají konkrétní cíle rozvržené podle biologického, psychického a sociálního rozvoje osobnosti a obsažené též klíčové kompetence.

Délka a časový plán určují časový rámec k naplnění zamýšlených činností, který ale není přesně stanoven. Proto si každá družina volí časový rámec sama. Pražská lokální škola má roční plán rozvržený po tříměsíčních cyklech podle ročních období, pražská sídlištní škola nemá přesně stanovený časový plán, uvádí, že je proměnlivý a nelze ho jednotně stanovit. Malá obecní škola uvádí tříletý cyklus, spádová obecní škola má délku roční. Plzeňská škola časový plán rozdělila na pětiletý cyklus a krátkodobý roční, rozvržený do jednotlivých měsíců. Křesťanská škola NOE má v programu pouze uvedeno, že délka vzdělávání je od 1. do 5. ročníku a časový plán se vztahuje jen k rozvržení denních činností.

Formy zájmového vzdělávání stanovuje vyhláška o zájmovém vzdělávání a jsou ve všech programech sledovaných škol stejné – pravidelná, příležitostná,

spontánní výchovná, vzdělávací a zájmová činnost, příprava na vyučování. Křesťanská škola NOE uvádí jako jediná též táborovou činnost s organizováním příměstských a pobytových táborů ve dnech školních prázdnin. Malá obecní škola se zmiňuje o osvětové činnosti v oblasti prevence patologických jevů a environmentálním rozvoji.

Obsah vzdělávání představuje konkrétní podobu rozpracování určité formy zájmového vzdělávání a může být rozdělen do vzdělávacích oblastí nebo průřezových témat. Obsah vzdělávání v pražské lokální škole odpovídá vzdělávací oblasti základního vzdělávání pro 1. stupeň *Člověk a jeho svět*, který je rozpracován do tematických okruhů s formulacemi a podrobnějším popisem jednotlivých činností, ke kterým jsou přiřazeny rozvíjené příslušné klíčové kompetence. Pražská sídlištní škola se též přiklání ke vzdělávací oblasti základního vzdělávání pro 1. stupeň, ale obsah je velmi stručný. Více je rozveden seznam zájmových činností. Malá obecní škola se svým obsahem zaměřila environmentálním směrem, od ekologické výchovy, přes recyklohraní, tradice a zdraví, k primární prevenci a cestování časem. Spádová obecní škola svůj obsah vzdělávání přizpůsobila ročním obdobím a zmiňuje též ekologii a kulturní oblast. Křesťanská škola NOE nemá konkrétně specifikovaná témata, obsah je rozdělen do vzdělávacích oblastí, které odpovídají jednotlivým činnostem ve školní družině (odpočinková a rekreační činnost, pohybové a tělovýchovné aktivity, pracovní - technická činnost, esteticko - výchovná činnost, přírodovědná činnost a příprava na vyučování) a ke každé činnosti jsou uvedeny očekávané kompetence. Nejpodrobněji má obsah vzdělávání vypracován plzeňská škola. Jednotlivá témata jsou přizpůsobena ročním obdobím a místní specifikaci, přitom ale vychází ze vzdělávací oblasti základního vzdělávání pro 1. stupeň. U každého tématu jsou uvedena průřezová témata základního vzdělávání, výchovně vzdělávací cíle, obsah činnosti, strategie, rozvíjené klíčové kompetence i očekávané výstupy.

Podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami školní družiny a ve svých programech blíže nespecifikují, pouze uvádějí, že se jim budou věnovat s ohledem na jejich integraci. Spádová obecní škola podrobněji rozvádí pomoc těmto žákům.

Podmínky přijímání uchazečů a podmínky průběhu a ukončování vzdělávání blíže specifikují jednotlivé školní družiny, většinou je uvedeno, kterých ročníků jsou žáci přijímáni (rozmezí 1. – 3. třída, až 1. – 5. třída) na základě odevzdání vyplněného

zápisního lístku. O přijetí i vyloučení rozhoduje ředitel, žáci jsou k docházce přijímáni na jeden školní rok a žádná ze školních družin nevydává o ukončení doklad ani osvědčení.

Popis materiálních podmínek obsahuje u všech zmiňovaných programů školních družin vybavení vnitřních prostor a vnějšího prostředí, užívaného příslušnou školní družinou.

V popisu personálních podmínek specifikují jednotlivé školní družiny složení pedagogického sboru daného školského zařízení, případně jejich kvalifikaci, zkušenosti a další prohlubování vzdělávání.

Při popisu ekonomických podmínek uvádějí všechny školní družiny výši úplaty, způsob její realizace a na co budou tyto prostředky využity.

Popis podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví odkazuje u všech programů školních družin na jejich vnitřní řád, ze kterého tato ustanovení vychází. Dále se v popisu zmiňuje pitný režim, ochrana účastníků před úrazy a způsob proškolení všech účastníků (žáků i pedagogů) a seznámení s bezpečnostními pokyny.

Všechny zmiňované školní vzdělávací programy školních družin jsou k dispozici v elektronické podobě a tištěné podobě u ředitelů. Křesťanská škola NOE má toto uvedeno v programu, na webových stránkách jsem ale program nenašla.

Dalším z mých cílů bylo zjistit, jaká je návaznost školních vzdělávacích programů školních družin na školní vzdělávací program základního vzdělávání příslušné školy. Ač se každý program družiny odkazuje na program školy, ne vždy tomu tak doopravdy je.

Pražská lokální škola svým obsahem navazuje na vzdělávací oblast základního vzdělávání *Člověk a jeho svět*, jednotlivé činnosti jej dále rozvíjejí a prohlubují, stejně jako zmiňované klíčové kompetence. Pražská sídlištní škola též svým obsahem doplňuje školní vzdělávací program základního vzdělávání, nenavazuje ale na jazykové zaměření školy a ve školní družině se tomu nevěnují. Malá obecní škola v programu školní družiny rozvíjí environmentální zaměření školy. Spádová obecní škola ve svém programu školní družiny uvádí, že je přílohou školního vzdělávacího programu základního vzdělávání a svými činnostmi na něj volně navazuje, zejména rozvíjením klíčových kompetencí. Křesťanská škola NOE má svůj školní vzdělávací program školní družiny dle mého názoru zcela nezávislý na školním vzdělávacím programem

základního vzdělávání a chybí v něm i církevní specializace. Plzeňská školní družina má ze všech školních programů ten svůj nejvíce propojen se školním vzdělávacím programem základního vzdělávání, přímo na něj navazuje, neboť doplňuje, rozvíjí a uplatňuje ve svých činnostech též jazykové zaměření školy.

Ve třech školních vzdělávacích programech školních družin je zmiňována též evaluace a autoevaluace – pražská lokální škola, spádová obecní škola, plzeňská škola. Cílem je zlepšení kvality pedagogické práce, zvýšení atraktivity a stanovení cílů pro další rozvoj školní družiny. Program plzeňské školní družiny konkrétně vymezuje nástroje a časové rozvržení evaluačních činností. Program pražské lokální školní družiny zmiňuje evaluační dotazník pro rodiče se zpětnou vazbou spokojenosti.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zaměřila na školské zařízení zájmového vzdělávání – školní družinu.

Na začátku jsem stručně vysvětlila zájmové vzdělávání a jeho formy. Věnovala jsem se školním družinám, vývoji počtu školních družin v horizontu několika desetiletí, popsala jsem cíle a funkce školní družiny. Prošla jsem legislativní oporu o vzniku a funkci školní družiny, zmínila školský zákon, vyhlášku o zájmovém vzdělávání. Dále jsem se věnovala školnímu vzdělávacímu programu školních družin a jeho náležitostem.

Podrobně jsem se seznámila se školními vzdělávacími programy školních družin i základního vzdělávání šesti škol, z nichž každá je něčím specifická. Zajímalo mě, jak fungují školní družiny na školách s různým zaměřením.

Za cíl své práce jsem si stanovila vzájemně porovnat školní vzdělávací programy šesti školních družin ohledně jejich kvality a zda odpovídají legislativním požadavkům. Dále jsem zjišťovala, do jaké míry se odráží školní vzdělávací program školní družiny do školního vzdělávacího programu základního vzdělávání příslušné školy.

Pomocí dotazníku jsem se obrátila na vedoucí vychovatelky příslušných šesti školních družin, aby mi poskytly informace, které jsem nenašla na webových stránkách školních družin a vyjádřily se k podmínkám své práce, případně s návrhy k jejich zlepšení.

Všechny školní vzdělávací programy školních družin odpovídaly legislativním požadavkům a splňovaly zákonem dané náležitosti. Většina do jisté míry navazovala na školní vzdělávací program základního vzdělávání, některé ale nesdílely specifické zaměření své školy.

Z dotazníků jsem se dozvěděla, že část žáků pravidelně odchází do zájmových kroužků, následně se z nich zase vrací a tím je narušována plynulá činnost školní družiny a jsou kladeny zvýšené nároky na organizaci práce. Různá je také doba k vyzvedávání žáků, takže skladba zaměstnání v jednotlivých školních družinách je jiná. Očekávala jsem, že vychovatelky navrhnou nějaká zlepšení, leč nestalo se. Spíše by uvítaly lepší materiální podmínky a vlastní prostory.

Všechny informace k bakalářské práci mě obohatily i z pohledu mého profesního zaměření vychovatelky školní družiny. Výměna zkušeností a srovnávací analýza jiných podobných zařízení vede ke snaze o zlepšení vlastní školní družiny.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura:

BALKOVÁ, Krista. *Náměty pro školní družinu: konkrétní činnosti v 10 tematických projektech*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-064-X

BELZ, Horst a Marco SIEGRIST. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Vyd. 2. Přeložil Dana LISÁ. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-930-9

ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN, 1987. Učebnice pro vysoké školy

HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1

HEŘMANOVÁ, Jana a Milan MACEK. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. V Praze: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Odbor pro mládež, 2009. ISBN 978-80-86784-77-9

KAPLÁNEK, Michal. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1250-8

LOKŠOVÁ, Irena a Jozef LOKŠA. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál, 1999. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-205-X

PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-751-5

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3

PIPEKOVÁ, Jarmila, ed. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0

Řízení školy: Speciál pro školní družiny. Praha: MŠMT, 1/2019. ISSN 2323-4343

Školní družiny a kluby v letech 1960 – 1984 v ČSR, Expres informace, Ústav školských informací při Ministerstvu školství ČSR, 1985

VORLÍČEK, Chrudoš. *Úvod do teorie výchovy*. Praha: SPN, 1984. Pedagogická teorie a praxe

Internetové zdroje:

21. ZŠ Plzeň [online]. Dostupné na WWW: <https://www.21zsplzen.cz/?strana=skolni-vzdelavaci-program>

NOE – Křesťanská základní škola a mateřská škola, Pardubice [online]. Dostupné na WWW: <http://www.skola-noe.cz/skolni-druzina>

První jazyková základní škola v Praze 4, Horáčkova 1100, Praha [online]. Dostupné na WWW: <https://www.horackova.cz/2013-08-15-09-44-50>

Základní škola a Mateřská škola Kluky, okr. Písek [online]. Dostupné na WWW: <http://www.zsamskluky.cz/skolni-vzdelavaci-program-sd/d-1678/p1=1004>

Základní škola a Základní umělecká škola Líbeznice [online]. Dostupné na WWW: <https://www.zslibeznice.cz/dokumenty-skolni-druziny>

Základní škola v Praze 4, Školní 700, Praha [online]. Dostupné na WWW: <http://www.zsskolni.cz/skolni-druzina/>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

ŠD – Školní družina

ŠVP – Školní vzdělávací plán

PŘÍLOHA I

Dotazník

Otázky k bakalářské práci na téma Školní družiny a ŠVP

1. Z čeho jste vycházeli při zpracování ŠVP?
2. Kdo se podílel na zpracování ŠVP?
3. Jak často aktualizujete / doplňujete ŠVP?
4. Zpracováváte ještě jiný plán činností?
(roční, měsíční, týdenní)
5. Kolik oddělení má vaše ŠD? Z jakých ročníků a s jakým počtem žáků?
6. Máte v Řádu ŠD stanovenou pevnou vyzvedávací dobu?
7. Organizuje vaše družina nějaké kroužky? Zúčastňují se jich i žáci nedružinová?
8. Odchází žáci během pobytu v družině na jiné kroužky? (cca kolik žáků)
9. Vyhovuje vám stávající způsob práce a považujete ho za maximálně přínosný pro žáky?
10. Pokuste se, prosím, napsat, co by bylo možné změnit k lepšímu.
11. Název a adresa školy:

Děkuji za vyplnění. Alena Šťastná

Abstrakt

ŠTASTNÁ, A. *Školní družiny a školní vzdělávací programy*. České Budějovice 2019. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Kaplánek.

Klíčová slova: školní družina, školní vzdělávací program, zájmové vzdělávání, výchova, cíle výchovy, školní legislativa

Práce se zaměřuje na školské zařízení zájmového vzdělávání – školní družinu. Na začátku je stručně vysvětleno zájmové vzdělávání a jeho formy. Další část je věnována školním družinám, vývoji počtu školních družin v horizontu několika desetiletí, jsou popsány cíle a funkce školní družiny. V práci je popsána legislativní opora o vzniku a funkci školní družiny, zmiňuje školský zákon, vyhlášku o zájmovém vzdělávání. Další část obsahuje informace o školním vzdělávacím programu školních družin a jeho náležitostech.

Cílem práce bylo vzájemně porovnat školní vzdělávací programy šesti školních družin, jaká je jejich kvalita a zda odpovídají legislativním požadavkům. Dále bylo zjišťováno, do jaké míry se odráží školní vzdělávací program školní družiny v rámci školního vzdělávacího programu základního vzdělávání příslušné školy.

Abstract

School clubs and school educational programs

Keywords: after-school club, school educational program, special interest education, education, education goals, school legislation

The thesis focuses on school facilities of special interest education - the after-school clubs. In the beginning there is briefly explained special interest education and its forms. The next part is devoted to school clubs, the development of the number of after-school clubs over several decades, the aims and functions of the after-school club are described. The thesis describes the legislative support of the formation and function of the after-school club, it mentions the Education Act, the Decree on Special Interest Education. The next part contains information about the school educational program of the after-school clubs and its essentials.

The aim of this thesis was to compare school education programs of six school clubs with each other, what is their quality and whether they correspond to legislative requirements. Furthermore, it was investigated to what extent the school education program of the after-school club reflects within the school education program of the primary school of the relevant school.